

СЕКРЕТАРИЈАТУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
БЕОГРАД

РЕФЕРАТ
Комисије за оцену
докторске дисертације Вишње Вишњевац

1. Подаци о комисији. — Научно-наставно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници од 19. априла 2017. године образовало је Комисију за оцену докторске дисертације коју је предала мастер Вишња Вишњевац, свршени студент докторских студија и докторанд. У Комисију су именовани:

1. Др Радмило Маројевић, редовни професор (од 1988. године) Филолошког факултета у Београду, ужа научна област: Руски језик,
2. Др Александар Милановић, ванредни професор (од 2014. године) Филолошког факултета у Београду, ужа научна област: Српски језик,
3. Др Јелена Бајовић, доцент (од 2014. године) Филозофског факултета у Косовској Митровици, ужа научна област: Руски језик.

2. Подаци о кандидату. — Вишња Бранислављева Вишњевац је рођена 23. октобра 1985. године у Београду (Земуну). Мастер-рад под називом „Прошла времена индикатива у староруском језику у поређењу са српским језиком (на материјалу *Слова о полку Игоровом* и *Слова о закону и благодати*)“, под менторством проф. др Радмила Маројевића, одбранила је 10. септембра 2010. године на Филолошком факултету у Београду. Научна област из које је стечено академско звање мастера је Руски језик.

3. Наслов докторске дисертације. — Тема дисертације гласи: „Систем глаголских облика у староруском у поређењу са савременим српским и руским књижевним језиком“.

4. Преглед докторске дисертације. — Дисертација се састоји од Увода, девет тематских поглавља (Аорист; Имперфекат; Плусквамперфекат; Пуни перфекат; Крњи перфекат; Презент; Футур I; Футур II; Императив), Закучних разматрања, Библиографије и Прилога (индекс староруских глагола).

4.0. Поглавље *Увод* (стр. 1–24) подељено је на четири одељка: Предмет и задаци; Методе; Грађа; Историја питања.

Као главни методи у истраживању примењивани су компаративно-историјски метод и метод конфронтативне анализе, којим се полази од синхроног пресека двају језика: староруског и савременог српског. Поред тога, примењиван је и метод квалитативне анализе, док је квантитавна анализа имала помоћни значај у анализи конкретних текстова и конкретних превода.

Ужи корпус који чини грађу за истраживање било је *Слово о полку Игореве*, издање из 1800. године, и *Повест о минулим временима* према Лаврентијевом летопису из 1377. године, као и њихови преводи на руски и српски језик: за *Слово о походу Игором* — Д. С. Лихачова, О. В. Творогова, П. П. Његоша, Д. Медића, Ј. Хаџића, О. Утјешеновића-Острожинског, И. Шајковића, М. Панића-Сурепа, В. Не-

дића, В. Минића, Ј. Бадалића, све до најновијег, В. Хорват (појавио се крајем 2016. године), а за *Повест о минулим временима* — Д. С. Лихачова, О. В. Творогова, В. Минића и Н. Косовића. Ужи корпус је прошириван примерима из речника и лексикографском интерпретацијом у Речнику староруског језика XI–XIV века, Речнику староруског језика XI–XVII века, речнику Срезњевског, малом Старословенском речнику, Речнику српскохрватскога књижевног језика, Речнику српскохрватског књижевног и народног језика, Речнику хрватскога или српскога језика, Етимолошком речнику словенских језика, Историјско-етимолошком речнику савременог руског језика, Једнојезичном речнику руског језика, Речнику руских народних говора, Речнику псковског говора, Речнику Слова о полку Игореве, као и интерпретацијом из све релевантне литературе, и руске и српске.

4.1. Други део Систем прошлих времена у староруском језику (стр. 25–243) подељен је на пет већих целина: Аорист у староруском језику; Имперфекат у староруском језику; Плусквамперфекат у староруском језику; Пуни перфекат у староруском језику; Крњи перфекат у староруском језику.

У поглављу о аористу истраживање је подељено на морфолошки и синтаксички план. У оквиру морфолошког плана издвојена су следећа потпоглавља: Аорист глагола свршеног вида; Аорист глагола несвршеног вида; Аорист двовидских глагола; Аорист простих глагола; Аорист изведених глагола; Акценатско диференцирање категорије глаголског вида; Специфичне форме; Аорист контаминиран са наставком презента: Аорист са наставком *-тъ*; Аорист са наставком *-тъь*; Мешање аориста са другим облицима; Мешање у категорији лица; Неправилно писање наставака за аорист.

У оквиру синтаксичког плана издвајају се следећа потпоглавља: Партиципи као врста речи; Радни партицип прошлог времена; Супстантивна функција РППВ; Атрибутска функција РППВ: Субјекатски атрибут; Објекатски атрибут; Атрибутско-адвербијална функција РППВ; Предикатска функција РППВ; Апсолутни датив РППВ; Узрочно-временско значење АД; Узрочно значење АД; Временско значење АД; Значење допусне реченице АД; Значење независне реченице АД; Трпни партицип прошлог времена; Предикатска функција ТППВ; Апсолутни датив ТППВ: Узрочно-временско значење АД; Временско значење АД; Староруске независно сложене реченице; Закључне напомене.

4.2. Имперфекат је подељен на морфолошки и синтаксички план. У оквиру морфолошког плана истраживање је подељено на следећа потпоглавља: Имперфекат глагола несвршеног вида; Имперфекат двовидских глагола; Имперфекат простих глагола; Имперфекат изведених глагола; Имперфекат изведених глагола кретања; Акценатско диференцирање категорије глаголског вида; Специфичне форме; Имперфекат контаминиран са наставком презента; Имперфекат са наставком *-тъь*; Имперфекат са наставком *-т*; Имперфекат са наставком *-тъь*; Неправилно писање наставака за имперфекат.

Синтаксички план подељен је на следећа потпоглавља: Радни партицип садашњег времена; Супстантивна функција РПСВ; Атрибутска функција РПСВ: Субјекатски атрибут; Објекатски атрибут; Атрибутско-адвербијална функција РПСВ; Предикатска функција РПСВ; Апсолутни датив РПСВ; Узрочно-временско значење АД; Узрочно значење АД; Временско значење АД; Значење поредбене

реченице АД; Значење независне реченице АД; Трпни партицип садашњег времена: Атрибутска функција ТПСВ; Субјекатски атрибут; Објектаски атрибут; Предикатска функција ТПСВ; Апсолутни датив ТПСВ; Узрочно-временско значење АД; Временско значење АД; Староруске безличне реченице; Закључне напомене.

4.3. И плусквамперфекат кандидат разматра у оквиру морфолошког и синтаксичког плана. Морфолошки план подељен је на следећа потпоглавља: Плусквамперфекат глагола свршеног вида; Плусквамперфекат глагола несвршеног вида; Плусквамперфекат двовидских глагола; Плусквамперфекат простих глагола; Плусквамперфекат изведених глагола; Специфичне форме.

Синтаксички план састоји се од следећих потпоглавља: Предикатска функција ТППВ; Староруске реченице са компонентом *бо*; Зависносложене реченице са компонентом *бо*; Независносложене реченице са компонентом *бо*; Закључне напомене.

4.4. Перфекат у староруском језику је подељен на две веће целине: Пуни перфекат и крњи перфекат. Пуни перфекат у староруском језику састоји се од морфолошког и синтаксичког плана. На морфолошком плану истраживање је подељено на следећа потпоглавља: Пуни перфекат глагола свршеног вида; Пуни перфекат глагола несвршеног вида; Пуни перфекат двовидских глагола; Пуни перфекат простих глагола; Пуни перфекат изведених глагола; Специфичне форме.

Синтаксички план подељен је на следећа потпоглавља: Радни партицип прошлог времена; Супстантивна функција РППВ; Атрибутска функција РППВ; Апсолутни датив РППВ; Узрочно-временско значење АД; Временско значење АД; Трпни партицип прошлог времена; Супстантивна функција ТППВ; Атрибутска функција ТППВ; Субјекатски атрибут; Објектаски атрибут; Предикатска функција ТППВ; Староруске објектаске реченице; Закључне напомене.

4.5. Крњи перфекат у староруском језику кандидат разматра у оквиру морфолошког и синтаксичког плана. Морфолошки план састоји се од следећих потпоглавља: Крњи перфекат глагола свршеног вида; Крњи перфекат глагола несвршеног вида; Крњи перфекат двовидских глагола; Крњи перфекат простих глагола; Крњи перфекат изведених глагола; Синтаксички план; Закључне напомене.

4.6. У поглављу Презент у староруском језику (стр. 244–297) кандидат је истраживање поделио на морфолошки и синтаксички план. На плану морфологије издавајају се следећа потпоглавља: Презент глагола несвршеног вида; Презент глагола свршеног вида; Презент двовидских глагола; Презент простих глагола; Презент изведених глагола; Акценатско диференцирање категорије глаголског вида; Изостављање презента помоћног глагола; Специфичне форме.

На синтаксичком плану истраживање је подељено на следећа потпоглавља: Радни партицип садашњег времена; Супстантивна функција РПСВ; Атрибутска функција РПСВ; Субјекатски атрибут; Објектаски атрибут; Атрибутско-адвербијална функција РПСВ; Апсолутни датив РПСВ; Трпни партицип садашњег времена; Супстантивна функција ТПСВ; Атрибутска функција ТПСВ; Предикатска функција ТПСВ; Староруске егзистенцијалне реченице; Закључне напомене.

4.7. У поглављу Футур у староруском језику (стр. 298–329) издвојене су две целине: Футур I и Футур II. Футур I разматра се у оквиру морфолошког и синтакси-

чког плана. На морфолошком плану издвајају се следећа потпоглавља: Футур I глагола несвршеног вида; Футур I глагола свршеног вида; Футур I двовидских глагола.

На синтаксичком плану издвајају се потпоглавља: Радни партицип садашњег времена; Супстантивна функција РПСВ; Атрибутска функција РПСВ; Предикатска функција РПСВ; Староруске објекатске реченице; Закључне напомене.

4.8. Футур II у староруском језику кандидат проучава у оквиру морфолошког и синтаксичког плана. На плану морфологије издвајају се потпоглавља: Футур II глагола свршеног вида; Футур II двовидских глагола; Футур I у позицији футура II. На плану синтаксе издваја се потпоглавље: Предикатска функција ТППВ; Закључне напомене.

4.9. Поглавље Императив у староруском језику (стр. 330–365) разматра се у оквиру плана морфологије и синтаксе. На морфолошком плану истраживање је подељено на следећа потпоглавља: Императив глагола свршеног вида; Императив глагола несвршеног вида; Императив двовидских глагола; Императив простих глагола; Императив изведених глагола; Презент у значењу императива; Специфичне форме; Императив контаминиран са наставком презента; Мешање облика императива са облицима презента; Мешање у категорији лица.

На плану синтаксе императив у староруском језику проучава се у оквиру следећих потпоглавља: Предикатска функција РПСВ; Предикатска функција ТППВ; Закључне напомене.

4.10. У поглављу Закључна разматрања (стр. 366–373) кандидат резимира резултате свог истраживања.

4.11. Поглавље Библиографија (стр. 374–389) састоји се од потпоглавља: Цитирана литература (121 јединица); Извори (22 јединице); Речници (83 јединице).

4.12. У дисертационо исреживање спада и *Прилог 1* (стр. 390–399) у којем је дат индекс староруских глагола.

5. Вредновање појединих делова докторске дисертације. – Хипотеза од које се пошло у истраживању формулисана је на следећи начин: категорија времена, будући под доминантним утицајем категорије вида, претрпела је у историјском развоју руског језика велике промене, те је крњи перфекат преузео значења свих прошлих времена, изгубивши при том категорију падежа и везу са категоријом лица, поставши једини облик за исказивање прошле радње те је тиме трансформисан у посебну глаголску врсту речи; садашње време у савременом руском језику образује се само од глагола несвршеног вида, док просто будуће време имају глаголи свршеног вида, а сложено будуће време састоји од компонената некадашњег футура II и футура I. Другим речима, хипотеза истраживања тиче се концепције по којој категорија вида регулише категорију времена у савременом руском језику, док су системи староруски и српски истога типа (у њима категорија времена није подређена категорији вида).

У центар истраживања кандидаткиња ставља глагол у ужем смислу (*verbum finitum*), односно глаголске облике који имају конјугацију — прошла времена: имперфекат, плусквамперфекат, пуни перфекат, крњи перфекат, аорист; садашње време (презент); футур II и футур I, као и императив. У анализу је непосредно укључен и партицип на -л, само у саставу перфекта, плусквамперфекта и сложеног

будућег времена, тј. у предикативној функцији, а такође и инфинитив, као компонента будућег времена (у староруском — футура I, а у савременом руском — сложеног будућег времена).

При конкретној обради теме испоставило се да истраживање треба да буде проширено радним и трпним партиципима прошлог и садашњег времена, у којима је кондензована семантика времена — аориста и перфекта у партиципима прошлог времена, имперфекта, презента, па и футура у партиципима садашњег времена.

У одређеној мери у дато истраживање морало је бити укључено и питање категорије глаголског вида, с обзиром на то да је у староруском презент могао да се гради како од глагола несвршеног тако и од глагола свршеног вида, а да у савременом руском језику глаголи свршеног вида образују искључиво просто будуће време. Као полазна тачка за разматрање система глаголских облика узима се прасловенски, те старославенски језик, као први писани књижевни језик, заједнички за све Словене. На тај начин посматра се самостални развој појединачних језика, тј. њихових одређених сегмената. Описује се и разматра употреба поменутих облика у староруском, али се врши поређење са истим облицима у савременом српском језику, будући да он у знатној мери чува архаичне граматичке карактеристике, те може послужити као модел за реконструкцију стања у староруском. Анализа превода на савремени руски језик даје се селективно, само тамо где је требало указати на вид глагола у преводу. Тиме се потврђује доминација категорије вида над категоријом времена у савременом руском језику.

6. Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији. — Не рачунајући чланак који је у штампи у часопису Српски језик (Београд, бр. 22, 2017) и већу студију која је предата за часопис Србистика данас (Бањалука, бр. 2, 2017) пошто је претходно изложена на међународном научном скупу, кандидат је објавио оригинални научни рад: „Радни и трпни партицип садашњег времена у саставу предиката у староруском језику“, *Филолог*, VII, 2016, стр. 102–117.

7. Закључци односно резултати истраживања. – Основни циљ истраживања био је да се глаголски облици прикажу као систем који се посматра и са упоредно-историјског и са конфронтационог становишта. Кандидаткиња је суптилном анализом показала и бројним примерима у анализи потврдила да је тај систем у староруском језику једним делом (прошла времена) био врло сличан са системом који је опстао у српском језику све до савременог стања, а да су се, с друге стране, оствариле различите развојне тенденције још у староруском у односу на савремени српски, те је један језик доживео велике промене, а други углавном задржао раније стање.

Основни задаци рада били су формулисани у реферату за одобрење теме докторске дисертације у оквиру три плана истраживања. Први задатак био је да се у оквиру четири веће целине (прошла времена, садашње време, будуће време, императив) опише систем глаголских облика и њихово функционисање на материјалу староруских споменика. Други задатак је био да се ови облици упореде са одговарајућим облицима у (савременом) српском језику (и у његовом историјском развоју), али и да се укаже на стање у савременом руском, које је настало као резултат про-

мена током специфичног историјског развоја овог језика. Трећи задатак је био да се утврди у којој мери преводиоци замењују староруске глаголске облике одговарајућим српским и да ли је увек могуће извршити граматички еквивалентну замену. Све те задатке кандидаткиња је у потпуности остварила, али их је и стваралачки проширила – с једне стране, на семантички синонимичне а граматички аналогне партиципске конструкције, с друге стране, на граматичку категорију глаголског вида, која се још увек налазила у процесу формирања и коначне граматикализације.

8. Оцена начина приказа и тумачења резултата истраживања. – Тема докторске дисертације заслуживала је да буде монографски обрађена јер може бити значајна и за историју руског језика и за упоредно проучавање двају језика. Ту тему је Вишња Вишњевац комплексно и систематично обрадила, а пуни значај њен рад ће добити кад буде објављени, најпре посебни аспекти у научним часописима, а затим и сам рад у целини.

Својеврстан допринос истраживање даје и конфронтативној граматици руског и српског језика и проучавању њене везе са компаративно-историјском граматику ових двају језика.

Практична примена рада је и у настави историјске граматике руског језика, с обзиром на то да ово истраживање може допринети развоју одговарајућег система вежбања, како за руски тако и за српски језик, што није улазило у задатке рада, који је у целини лингвистички и филолошки.

Научни руководиоцац при изради докторске дисертације био је др Радмило Маројевић, редовни професор.

4. Предлог. – Докторска дисертација која је била предмет овог извештаја урађена је, и са фактичког и са методолошког становишта, и са аспекта историје језика и са аспекта граматичке теорије, и као рад из русистике и као прилог србистици — прегледно, с познавањем и предмета, и литературе, и научних дисциплина које се тим предметом баве, али и с несумњивим талентом, уз добар и прецизан стил излагања. Нека конкретна питања, међутим, захтевају даљу дискусију, прецизирање, а и даља истраживања на ширем корпусу, што ће кандидаткиња несумњиво наставити. За та даља истраживања, њена и свих других, овај рад ће бити свакако једно од темељних полазишта.

На основу изнетог прегледа рада и ове оцене Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом *Систем глаголских облика у староруском у поређењу са савременим српским и руским књижевним језиком* кандидата **ВИШЊЕ ВИШЊЕВАЦ** прихвати као докторску дисертацију и да кандидата позове на усмену јавну одбрану пред овом комисијом.

С поштовањем,

КОМИСИЈА

Др Радмило Маројевић, редовни професор
Филолошког факултета у Београду, с. р.

Др Александар Милановић, ванредни професор
Филолошког факултета у Београду, с. р.

Др Јелена Бајовић, доцент Филозофског
факултета у Косовској Митровици, с. р.